

فلسفہ دین

نورمن گیسلر
دکتر حمید رضا آیت اللہی

مؤسسه انتشارات حکمت
با همکاری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
فلسفه دین

حمیدرضا آیت‌اللهی

چاپ اول (ویرایش جدید) زمستان ۱۳۹۱ ش/۱۴۳۴ق/ ۱۵۰۰ نسخه / ۲۵۰۰۰ تومان

حروفچینی و صفحه‌آرایی: انتشارات حکمت

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر کیمیای حضور

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای ابوریحان، شماره ۹۴، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۴

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

www.hekmat-ins.com

info@hekmat-ins.com

سامانه پیام کوتاه: ۰۱۰۰۰۰۱۰۰۰۰۱۳۲۷

تلفن: ۶۶۴۶۱۲۹۲-۶۶۴۱۵۸۷۹ شماره: ۶۶۴۰۶۵۰۵

گیسلر، نورمن ال. Geisler, Norman L.
فلسفه دین / نویسنده نورمن گیسلر، [وینفرد کوردان]، مترجم حمیدرضا آیت‌اللهی.
۵۸۰ ص، تهران، حکمت، چاپ اول ۱۳۹۱ ش / ۱۴۳۳ ق
شابک: 978-964-244-075-7
فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا
عنوان اصلی: Philosophy of Religion, 2nd. Ed, 1988
کتابنامه: ص ۶۰۹-۶۲۲
واژه‌نامه، نمایه
خدا - اثبات، تجربه دینی
زبان - جنبه‌های مذهبی، خیر و شر
کوردون، وینفرد، ۱۹۴۹-م. Corduan, Winfried
آیت‌اللهی، حمیدرضا، ۱۳۳۸ - مترجم
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ف ۸ ۲ گ / ۱۰۲ BT
رده‌بندی دیویی: ۲۱۰
شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۸۴۷۳۵

دین پژوهی ۱۴

نورمن گیسلر

فلسفۂ دین

حمیدرضا آیت‌اللهی

گروه فلسفۂ دانشگاه علامه طباطبائی (ره)

■

اثر حاضر به بحث و تحقیق در مهم‌ترین مسائل فلسفه دین می‌پردازد. کتاب در چهار بخش تدوین شده و هر بخش دارای فصول متعددی است. بخش نخست با عنوان «خدا و تجربه» به موضوع تجربه دینی پرداخته و در چهار فصل ماهیت تجربه دینی، ویژگی‌ها و وجوه آن و مسئله چگونگی آزمون واقعیت یا عدم واقعیت آن مورد بحث قرار گرفته است. نویسنده در بخش دوم «خدا و عقل» در پنج فصل ادله فلسفی له وجود خدا را بررسی کرده است. بخش سوم «خدا و زبان» به موضوع «توصیف زبانی امر الوهی» اختصاص دارد و در چهار فصل مسائل متعددی نظیر حدود و امکانات زبان در توصیف خداوند، تنزیه و تشبیه و مشکلات ناشی از فلسفه‌های زبانی جدید طرح شده است. بخش چهارم و پایانی کتاب با عنوان «خدا و شر» به تحلیل مسئله شر، تقریرهای مختلف و پاسخ‌های گوناگون آن می‌پردازد.

■

درباره نویسنده

دکتر نورمن ال. گیسلر استاد دانشگاه، و دفاعیه پرداز مسیحی، در حال حاضر رئیس مدرسه عالی پروتستان انجیلی جنوبی است و پیش از این رئیس دپارتمان فلسفه دین در مدرسه دینی انجیلی در دیرفیلد ایلی نويز آمریکا و رئیس دپارتمان فلسفه در ترینیتی کالج و استادیار انجیل و کلام استدلالی مسیحی در کالج انجیل دیترویت بوده است.

آثار پیش تر او عبارتند از: مسیح: مدار اصلی انجیل؛ اخلاق: بدیل ها و عناوین، و اخلاق مسیحی عشق. او در تألیف کتاب مقدمه عمومی به انجیل یکی از مؤلفین بوده است.

درباره کتاب

کتاب فلسفه دین از دیدگاه مثبت انجیلی نوشته شده است. این کتاب دفاع سختی، از دیدگاه مسیحی، از خدا، مسئله شر، تجربه دینی، و هدف جهان کنونی است.

فلسفه دین معرفی کاملی از براهین اثبات وجود خداست که توسط فلاسفه و متکلمین مختلف در گذشته و حال مطرح شده است. مؤلف با دقت اندیشه‌های کسانی را که سهمی در براهین تاریخی داشته‌اند تجزیه و تحلیل می‌کند و این تحلیل یا با بررسی و بیان مجدد آنها و یا با طرح ردیه‌هایی بر آنها همراه است.

دکتر گیسلر تحلیل خویش را با تعیین تفاوت بین اخلاق و دین آغاز می‌کند. او پس از آزمودن ویژگی‌های تجربه دینی، به بحث پیرامون دلایلی می‌نشیند که چرا براهین سنتی برای اثبات وجود خدا منطقاً نامعتبر هستند.

دکتر گیسلر در عناوین مورد بحث خویش همچون خدا و تجربه، خدا و عقل، خدا و زبان و خدا و مسئله شر، فصل‌های زیر را گنجانده است: ابعاد تجربه دینی، آزمون واقعی بودن تجربه دینی، براهین غایت‌شناختی و اخلاقی، براهین وجودی، براهین جهان‌شناختی، مشکل زبان دینی، ماهیت مشکل شر، مشکل متافیزیکی شر، مشکل اخلاقی شر، مشکل فیزیکی شر.

مقدمه مترجم

تفکر دو دهه اخیر جهان به طور جدی و عملی با دین و آثار اجتماعی آن مواجه بوده است. و دین نیز در صحنه‌های اجتماعی، دنیامداران را با تهدید جدی مواجه ساخته، و ملاک‌های دینی تفوق عملی خویش را بر صحنه‌پردازی انسان‌مداری غرب نشان داده است. دین از انزوای خود کم‌بینی دین‌باوران بدر آمده است، و انشاءالله می‌رود تا زمینه را برای ظهور کامل آن در عصاره هستی، امام زمان علیه‌السلام فراهم آورد.

دیگر دین در گوشه معابد نیست که نه‌تنها در صلح و سازش با دنیامداری بسر برد، بلکه ابزار مناسبی برای کمک به برآوردن حاجات مادی و اقتصادی این دنیاپرستان باشد. دین به‌طور جدی وارد کارزار شده، و همین به‌شدت دنیاپرستان را به وحشت انداخته است. شگفت‌آور نیست که آنها خود را از هر جهت تجهیز کرده و به‌صورت‌های گوناگون و از جبهه‌های مختلف با دین به جنگ برخیزند. سلاح‌های کهنه و نو را به‌کار گیرند و از هر امکانی در این راه استفاده کنند. یکی از اساسی‌ترین حربه‌ها، تهدید جدی بنیادهای دینی است. بنیادهایی که شایعه ناتوانی آنها در برابر ضربات ناجوانمردانه و یا حمله‌های موجّه‌نما می‌تواند در اعتقاد و سرسپردگی بسیاری زودباوران خلل ایجاد نموده و انگیزه سربازان این لشکر عظیم را خدشه‌دار سازد.

و چه بسا دوستانی که به خیمه‌گاه دشمن سر زده‌اند ناخواسته، این آفت را با شایعات دشمن ساخته به میانه جوامع دینی کشانده باشند.

فهرست

۱۷	درباره کتاب
۱۹	درباره نویسنده
۲۱	مقدمه مترجم

بخش نخست: خدا و تجربه

۲۷	۱. ماهیت تجربه دینی
۲۷	معنای تجربه
۲۹	معنای دین
۳۲	در تمایز میان تجربه دینی و دیگر تجربه‌ها
۳۲	تجربه دینی در تغایر با تجربه اخلاقی
۳۷	تجربه دینی در تغایر با تجربه زیبایی‌شناختی
۴۱	تجربه دینی در تغایر با تجربه دنیا‌مداری محض (سکولار)
۴۳	عمومیت و واقعیت تجربه دینی
۴۷	یادداشت‌ها

۵۱	۲. ویژگی‌های تجربه دینی
۵۱	تجربه دینی، مستلزم آگاهی از امر متعالی است
۵۲	شخص مذهبی به امر متعالی به‌منزله دیگری (غیر) آگاهی دارد
۵۳	وحدت معنای امر متعالی
۵۵	نیاز به فراتر رفتن (تعالی) از خویش
۵۶	دین مستلزم امر متعالی است
۵۸	پارادایم‌هایی برای معنای تعالی

۶۱	تجربه دینی متضمن سرسپردگی تام است
۶۶	خلاصه و نتیجه
۶۷	یادداشت‌ها
۷۱	۳. ابعاد تجربه دینی
۷۲	استعلاء به سوی مبدأ
۷۲	اسطوره خاستگاه‌ها در نظر الیاده
۷۵	محدودیت‌های تعالی ناظر به گذشته
۷۶	تعالی جستن به سوی بالاترین
۷۶	فلوپین: رسیدن به خداوند «مافوق» (آن بالا)
۸۰	استعلاء به بیرون یا به سوی وراء
۸۰	خدا محیط بر همه اشیاء است
۸۱	استعلاء به سمت وراء، آن بیرون
۸۱	واکنش در برابر خداوند «آن بالا» یا «آن بیرون»
۸۴	استعلاء به سمت غایت
۸۵	خداوند مرده است
۸۹	دنیوی کردن مسیحیت
۹۱	استعلاء به سمت یک مرکز
۹۱	مرکز اسطوره‌ای نخستین حیات
۹۱	مرکز عارفانه (رازآلود) عالم
۹۲	مرکز در قلمرو الهی
۹۳	استعلاء به سمت عمق یا مبنا
۹۳	خدای «درون» رابینسون
۹۶	خدا و ضمیر ناخودآگاه
۹۷	تعالی یافتن به اطراف در مسیر یک دایره
۹۷	استعلاء در استعادة جاودانه
۹۹	استعلاء به واسطه بیهودگی ابدی
۱۰۰	خلاصه و نتیجه
۱۰۳	یادداشت‌ها
۱۰۷	۴. آزمون واقعی بودن تجربه دینی
۱۰۷	طبیعت تجربه دینی
۱۰۸	آگاهی از امر متعالی

۱۰۸	سرسپردگی تام به امر متعالی
۱۰۹	واقعی بودن تجربه دینی در معرض چالش
۱۰۹	معنای واقعی بودن
۱۱۵	لزوم تحقیق‌پذیری
۱۱۷	تحقیق و بررسی واقعی بودن تجربه دینی
۱۱۷	نیاز به امر متعالی
۱۲۱	تعبیرهای دیگری از نیاز انسان به امر متعالی
۱۲۲	امکان برآوردن نیاز به امر متعالی
۱۲۳	احراز واقعی بودن امر متعالی
۱۲۹	یادداشت‌ها

بخش دوم: خدا و عقل

۱۳۳	۵. کارکرد دلایل اثبات وجود خداوند
۱۳۳	رهیافت جدید به دلایل اثبات خداوند
۱۳۵	۱. استدلال‌ها اقناع درونی و روانی ایجاد نمی‌کنند
۱۳۶	۲. استدلال‌ها منطقاً بی‌اعتبارند
۱۳۸	۳. استدلال‌ها از لحاظ معرفت‌شناختی ناقص هستند
۱۳۹	۴. برهان‌ها به لحاظ وجودی (انتولوژیک) ناکافی هستند
۱۴۱	۵. برهان‌ها از لحاظ نظام ارزش‌ها نابه‌جا به کار برده شده‌اند
۱۴۲	در باب رهیافت جدید به براهین اثبات وجود خدا
۱۴۳	۱. اثبات یا اقناع؟
۱۴۵	۲. برهان‌ها و اعتبار منطقی
۱۴۶	۳. آیا همه برهان‌های خداشناسی از لحاظ معرفت‌شناختی ناقص هستند؟
۱۴۸	۴. آیا امر عقلاً گریزناپذیر و قطعی، واقعی است؟
۱۵۳	۵. آیا برهان‌ها به لحاظ ارزشی نابه‌جا به کار برده شده‌اند؟
۱۵۵	خلاصه و نتیجه
۱۵۷	یادداشت‌ها

۱۵۹	۶. برهان‌های غایت‌شناختی (اتقان صنع) و اخلاقی
۱۵۹	برهان‌های غایت‌شناختی و مشکلات آنها
۱۵۹	ساعت‌ساز پیلی
۱۶۰	ماشین‌ساز بزرگ کلیتس
۱۶۱	ایراد میل به استدلال ساعت‌ساز

- ۱۶۲ ردیه تکاملی راسل
- ۱۶۳ بدیل‌های شکاکانه هیوم برای غایت‌شناسی
- ۱۶۵ تیلور و طرح و تدبیر پیش‌نگرانه
- ۱۶۸ آر. ای. دی. کلارک: طرح و تدبیر و ترمودینامیک
- ۱۶۹ رخنه در استدلال علیه تصادف
- ۱۷۰ اف. آر. تنانت: پر کردن رخنه تصادف
- ۱۷۱ کانت: نقایص هستی‌شناختی در برهان غایت‌شناختی
- ۱۷۳ دوکاس: مشکلات جهان‌شناختی در برهان غایت‌شناختی
- ۱۷۴ خلاصه و نتیجه برهان غایت‌شناختی
- ۱۷۵ براهین اخلاقی و ایرادات به آن
- ۱۷۶ کانت: فرض خدا از طریق ضرورت اخلاقی
- ۱۷۸ رشدال: فرض وجود خداوند عقلاً ضروری است
- ۱۷۹ سورلی: گسترش برهان اخلاقی
- ۱۸۰ تروبلاد: پیرایش بیشتر برهان اخلاقی
- ۱۸۱ سی. اس. لوئیس: گسترش بیشتر برهان اخلاقی
- ۱۸۴ قانون اخلاقی راسل در انکار وجود خدا
- ۱۸۶ بایل: قالب اصلی قیاس ذوحدین
- ۱۸۷ کامو: خداشناسی با بشر دوستی مغایر است
- ۱۸۸ صورت‌های دیگر استدلال اخلاقی علیه وجود خداوند
- ۱۹۲ خلاصه و نتیجه برهان اخلاقی
- ۱۹۵ یادداشت‌ها
- ۱۹۷ ۷. برهان‌های وجودی
- ۱۹۷ استدلال‌ها و ردیه‌های وجودی خداوند
- ۱۹۸ اولین استدلال وجودی آنسلم
- ۱۹۹ صورت دوم استدلال وجودی آنسلم
- ۲۰۰ مناظره آنسلم با گانیلو
- ۲۰۲ ایراد آکوئیناس به برهان وجودی
- ۲۰۳ دسته‌بندی دکارت از برهان وجودی
- ۲۰۵ مناظره بین کاتروس و دکارت
- ۲۰۶ دیگر واکنش‌ها به براهین دکارت
- ۲۰۷ مناظره بین گاسندی و دکارت
- ۲۰۹ نوع استدلال لایبنیتس از برهان وجودی

- ۲۱۰ برهان وجودی اسپینوزا
- ۲۱۲ اعتراضات هیوم و کانت
- ۲۱۳ نقد کانت بر برهان وجودی
- ۲۱۵ علل فرضی «اشتباه» وجودی
- ۲۱۶ ردیه وجودی فایندلی بر وجود خداوند
- ۲۱۸ هارت شورن و بیان مجدد برهان وجودی
- ۲۲۵ بازسازی برهان وجودی توسط مالکوم
- ۲۲۸ نقد پلانتینگا بر برهان وجودی
- ۲۳۱ خلاصه و نتیجه
- ۲۳۳ یادداشت‌ها
- ۲۳۵ ۸. برهان‌های جهان‌شناختی
- ۲۳۵ براهین از نوع جهان‌شناختی برای اثبات وجود خدا
- ۲۳۶ برهان افلاطون برای اثبات نفس جهانی
- ۲۳۸ محرک(های) نامتحرک ارسطو
- ۲۴۱ برهان برگرفته شده از حقیقت آگوستین
- ۲۴۲ سه نوع برهان جهان‌شناختی آنسلم
- ۲۴۴ برهان واجب‌الوجود فارابی
- ۲۴۶ برهان علت اولای بوعلی سینا
- ۲۴۷ توماس آکوئیناس: پنج طریق برای اثبات وجود خداوند
- ۲۵۰ دون اسکاتس: برهانی برگرفته شده از حدوث
- ۲۵۳ ایرادات اکام به برهان جهان‌شناختی
- ۲۵۵ برهان پسین دکارت برای اثبات وجود خدا
- ۲۵۶ لایب‌نیتس: برهانی برآمده از دلیل کافی
- ۲۵۸ انتقادهای شک‌گرایانه هیوم از برهان جهان‌شناختی
- ۲۵۹ لادری‌گری کانت در استدلال خداشناختی
- ۲۶۲ بیان مجدد تیلور از برهان جهان‌شناختی
- ۲۶۴ خلاصه و نتیجه
- ۲۶۷ یادداشت‌ها
- ۲۶۹ ۹. برهان جهان‌شناختی در ارزیابی مجدد
- ۲۶۹ بیان مجدد برهان جهان‌شناختی
- ۲۷۰ ۱. موجود (یا موجوداتی) محدود و متغیر وجود دارد

- ۲۷۵ ۲. وجود فعلی هر موجود محدود و متغیر معلول موجود دیگر است
- ۲۷۸ ۳. تسلسل بی‌نهایت علل هستی، ممکن نیست
- ۲۸۳ ۴. بنابراین، علت اولایی برای وجود فعلی این موجودات وجود دارد
- ۲۸۳ ۵. این علت اولی باید نامتناهی، واجب، ازلی، بسیط، لایتغیر و واحد باشد
- ۲۹۰ ۶. این علت نامعلول اولیه با خدای سنت یهودی - مسیحی یکی است
- ۲۹۲ ارزیابی مجدد برهان جهان‌شناختی
- ۳۱۲ خلاصه و نتیجه
- ۳۱۵ یادداشت‌ها

بخش سوم: خدا و زبان

- ۳۲۱ ۱۰. مسئله زبان دین
- ۳۲۱ زبان در مقام ابزاری جهت توصیف خداوند
- ۳۲۱ بعضی از ابزارهای غیرزبانی ابراز استعلای دینی
- ۳۲۴ ابزارهای زبانی جهت بیان امر متعالی
- ۳۲۸ مسئله زبان دین
- ۳۲۸ کفایت زبان به‌عنوان ابزار بیان خداوند
- ۳۳۳ تلاش‌هایی چند برای ساختن یک زبان کارآمد دین
- ۳۴۲ خلاصه و نتیجه
- ۳۴۵ یادداشت‌ها
- ۳۵۱ ۱۱. زبان سلبی دین
- ۳۵۱ افلاطون: تعیین با عدم
- ۳۵۱ مشکل پارمنیدسی
- ۳۵۲ پاسخ افلاطون به مشکل پارمنیدس
- ۳۵۴ فلوطین: سلب از طریق شهود و رای وجود
- ۳۵۴ شرح مختصری از نظام فلوطینی
- ۳۵۷ نیاز به زبان سلبی درباره واحد (خدا)
- ۳۵۹ نامیدن خداوند از طریق آثار فیض‌اش
- ۳۶۱ مبنای شهودی برای هر نام‌گذاری خدا
- ۳۶۳ موسی بن میمون: صفات سلبی خداوند
- ۳۷۱ توماس آکوئیناس: روش سلبی
- ۳۷۳ خلاصه و نتیجه
- ۳۷۵ یادداشت‌ها

- ۳۷۷ ۱۲. زبان ایجابی درباره خدا
- ۳۷۷ اصرار فیلسوفان مدرسی بر مفاهیم مشترک معنوی
- ۳۷۸ عدم امکان مفاهیم تمثیلی
- ۳۷۹ ضرورت [اسناد] مفاهیم دارای اشتراک معنوی به خداوند
- ۳۸۳ استدلال توماس آکوئیناس برای اسناد تمثیلی
- ۳۸۳ مردود دانستن اسناد اشتراک معنایی توسط آکوئیناس
- ۳۸۷ لزوم روش سلبی
- ۳۸۷ مردود دانستن اسناد به صورت اشتراک لفظی توسط آکوئیناس
- ۳۹۰ اسناد تمثیلی: تنها راه چاره
- ۳۹۴ مفاهیم دارای اشتراک معنوی اما اسناد تمثیلی
- ۳۹۶ مفاهیم متناهی، حمل‌های متناهی را ضروری نمی‌سازند
- ۳۹۸ مبنای علی برای تمثیل میان خدا و مخلوقات
- ۴۰۴ خلاصه و نتیجه
- ۴۰۷ یادداشت‌ها

- ۴۰۹ ۱۳. زبان دین الگو
- ۴۰۹ پیش‌زمینه ظهور بحث معاصر پیرامون زبان
- ۴۰۹ دو نوع گزاره از نگاه هیوم
- ۴۱۱ سکوت زبان‌شناختی ویتگنشتاین
- ۴۱۱ ا. ج. ایر: زبان دین و تحقیق [تجربی]
- ۴۱۴ پُل وِن بورن: الحاد معناشناختی
- ۴۱۴ ایان رمزی: مدل‌های انکشافی مناسب
- ۴۱۵ موقعیت‌های انکشاف - سرسپردگی
- ۴۱۷ زبان دین: مدل‌های مقید
- ۴۲۲ ارزیابی دیدگاه رمزی
- ۴۲۴ فردریک فره: مدل‌های مابعدالطبیعی
- ۴۲۹ ارزیابی مدل متافیزیکی فره
- ۴۳۱ خلاصه و نتیجه
- ۴۳۳ یادداشت‌ها

بخش چهارم: خدا و شر

- ۴۳۹ ۱۴. ماهیت مسئله شر
- ۴۳۹ راه‌حلی برای مسئله شر که در محدوده خداباوری سستی نیستند

- ۴۴۰ پاسخ توهم انگاری به شر
- ۴۴۱ پاسخ دیدگاه دگرآزاری به شر
- ۴۴۲ پاسخ متناهی گرایان به شر
- ۴۴۳ پاسخ جبرگرایان به مسئله شر
- ۴۴۵ پاسخ محال گرایان به مسئله شر
- ۴۴۸ خداباوری و راه حل های ممکن برای مسئله شر
- ۴۴۸ گزینه های فرضی برای خداباوری
- ۴۵۶ گزینه های عملی برای خداباوری
- ۴۵۸ قیاس دو حدی پیشاروی خداباوری
- ۴۶۲ ابعاد مسئله شر برای خداباوری
- ۴۶۲ وجه مابعدالطبیعی مسئله شر
- ۴۶۳ وجه اخلاقی مسئله شر
- ۴۶۵ وجه فیزیکی مسئله شر
- ۴۶۶ خلاصه و نتیجه
- ۴۶۹ یادداشت ها
۱۵. مسئله مابعدالطبیعی شر
- ۴۷۱ مسئله شر مابعدالطبیعی و گزینه های خداباوری
- ۴۷۱ توهم انگاری، نفی خداباوری است
- ۴۷۲ دو انگاری، نفی خداباوری است
- ۴۷۲ پاسخ خداباوران به دوگانه انگاری مابعدالطبیعی
- ۴۷۴ شر، هستومندی واقعی نیست
- ۴۷۵ آگوستین: همه چیزها از لحاظ متافیزیکی خیر هستند
- ۴۸۱ آکوئیناس: شر، فقدانی مابعدالطبیعی است
- ۴۸۶ نتایج راه حل آگوستینی - توماسی
- ۴۸۸ پاسخ خداباوران به توهم انگاری مابعدالطبیعی
- ۴۸۹ خلاصه و نتیجه
- ۴۹۱ یادداشت ها
۱۶. مسئله اخلاقی شر
- ۴۹۳ مسئله شر اخلاقی و گزینه های خداباوری
- ۴۹۳ شر اخلاقی: مسئله و گزینه های عملی
- ۴۹۶ شر اخلاقی: توسل به گزینه های فرضی

- ۴۹۸ پاسخ‌های خداپورانه به مسئله شر اخلاقی
- ۴۹۹ امکان یک پاسخ خداپورانه
- ۵۰۰ احتمال یک پاسخ خداپورانه به شر
- ۵۲۳ امکان دستیابی به پاسخ خداپورانه برای [مسئله] شر
- ۵۳۲ خلاصه و نتیجه
- ۵۳۵ یادداشت‌ها
-
- ۵۳۹ ۱۷. مسئله فیزیکی شر
- ۵۳۹ مسئله شر فیزیکی برای خداپوری
- ۵۴۰ طرح مسئله شر فیزیکی
- ۵۴۱ راه‌حل‌های پیشنهادی خداپورانه برای مسئله شر فیزیکی
- ۵۴۸ یک راه‌حل خداپورانه
- ۵۴۸ شر فیزیکی برای نیل به حداکثر کمال اخلاقی ضروری است
- ۵۵۷ ایرادهای وارده به راه‌حل خداپورانه برای شر فیزیکی
- ۵۵۸ ۱. نظریه عدل الهی مستلزم آن است که هدف وسیله را توجیه کند
- ۵۵۹ ۲. نظریه عدل الهی نه همه شرور فیزیکی را تبیین می‌کند نه توزیع ناعادلانه شرور را
- ۵۶۰ ۳. نظریه عدل الهی مستلزم قبول یک معیار دوگانه است
- ۵۶۲ ۴. نظریه عدل الهی مستلزم آن است که کاستن از رنج آدمی عملی ناصواب باشد
- ۵۶۴ ۵. چنین نظریه عدل الهی‌ای به قیمت [کاهش] حاکمیت الهی، اختیار انسان را ارتقا می‌بخشد
- ۵۶۷ خلاصه و نتیجه
- ۵۶۹ یادداشت‌ها
- ۵۷۱ کتاب‌نامه

در این مقابله یکی از مهم‌ترین وظایف دوستان آن است که کلیه حربه‌های نو و کهنه را شناخته و با نقد و ارزیابی آنها کارآیی هر یک را بررسی کنند تا با اولین مواجهه میزان کارایی یا ناتوانی آن را دریابند. همچنین بسیار سودمند خواهد بود اگر بدانند که دشمن در جبهه‌های دیگر از اندیشمندانی دیگر ضربه‌های اساسی خورده و کسانی دیگر نه‌تنها نقش آنها را بر آب ساخته‌اند بلکه دفاعی جانانه از دین‌مداری نموده‌اند.

کتاب حاضر که به بررسی عمیق بنیادهای دینی و کلیه حملات و مدافعات و نقاط ضعف و قوت دوست و دشمن پرداخته است، می‌تواند کمک جدی به این شناخت باشد. نگارنده با بررسی اجمالی بیش از صد جلد کتاب تحت عنوان فلسفه دین، این کتاب را به علت چندین مزیت ذیل مناسب‌ترین کتاب برای ترجمه و آشنا ساختن اندیشمندان جامعه‌مان با نوع نگرش غرب به فلسفه دین یافتیم: اولاً؛ کتاب تقریباً اغلب نظریات فیلسوفان پیشین و معاصر را چه معتقدان و چه ملحدان، به‌طور مناسب جمع‌آوری کرده است. و حتی نظریات ملحدان معاصر را همچون سارتر، راسل، مکی و... به‌خوبی مطرح کرده است، و با مطالعه آن تقریباً با کلیه نظریات مطرح در تاریخ فلسفه حول موضوعات فلسفه دین آشنایی پیدا خواهد شد. ثانیاً؛ نحوه دسته‌بندی و نظم بدیعی که مؤلف در این کتاب به‌کار برده بسیار جالب است، به‌گونه‌ای که خواننده برای آشنایی با هر نظریه از مسائل جانبی که مانع اشراف کلی به نظریه می‌شود به‌دور بوده و دقیقاً مطالب اساسی هر دیدگاه را با نظم منطقی و دسته‌بندی شده‌اش می‌شناسد. این روش مؤلف، بحث استدلالی را حول محور خویش نگاه می‌دارد، و خطابه‌ها و مواعظ و شعارهای حاشیه‌ای، خواننده را در موضع‌گیری ناخواسته قرار نمی‌دهد. متأسفانه دأب معدودی از متفکرین جامعه‌مان در مسائل بنیادی از استدلال به خطابه و مواعظه و شعر کشانده شده است که خود باعث تأثیر غیرمنصفانه بر خوانندگان و شنوندگان فرضیه‌ها و تراوش‌های فکری فردی آنها می‌شود، و این انصاف روا داشتن بر مخاطب نیست که ظلم است. حرف استدلالی باید چهارچوب‌های خود را حفظ کند و بر درستی و بی‌پیرایگی خود اصرار ورزد. ثالثاً؛ مؤلف کتاب، خود موضعی

مثبت دارد، و با دردِ دینی‌اش، نقد و تحلیل مناسبی از ادعاهای مخالفان و ضعف‌های موافقان ارائه می‌نماید و راه را برای پاسخ و دیدگاه مثبت خویش باز می‌کند، سپس دیدگاه مثبت و استدلالی خویش را که معمولاً از عمق بسیار خوبی برخوردار است مطرح می‌نماید. همین می‌تواند اندیشمندان ما را در مقابله با نظریات مخالفین یاری رساند. منابع مورد استفاده مؤلف و نحوه استفاده از آنها در متن، اشراف وی را به نظریات مطرح در این شاخه فلسفه نشان می‌دهد. بسیاری از کتب دیگر در این موضوع، فقط به جمع‌آوری و یا ارائه نظریات پرداخته‌اند و تحلیل و نقد چندانی از آنها نداشته‌اند. همین باعث می‌شود که خواننده ناآشنا با مشکلات هر نظریه، خواه ناخواه تأثیر منفی بپذیرد، در نتیجه یا از نظریه‌ای حمایت نابجا کند یا دیدگاهی دیگر او را به نظری باطل بکشاند. چه بهتر که موضعی مثبت را مستدلاً بداند و آن‌گاه به قضاوت بنشیند تا در این میدان، در هجوم اندیشه‌های گوناگون خود را تنها ندیده و دلگرم به پشتیبان باشد.

یکی از انگیزه‌های نگارنده در ترجمه این اثر شایعه‌ای بود که بعضی از فرنگ برگشته‌ها به صورت یک اصل مسلم و خدشه‌ناپذیر تحویل گروهی از علاقمندان مخصوصاً دانشجویان قرار می‌دهند، و آن اینکه تمامی براهین اثبات وجود خداوند در غرب به شکست انجامیده است و هیچ راه استدلالی برای اقناع عقل باقی نمانده است، و بعضاً راه‌هایی همچون راه‌های عرفانی (!) را که راه را بر هر نظریه‌پردازی باز می‌گذارد و بنیاد گریزناپذیری ندارد قابل طرح می‌دانند. این کتاب که زمان زیادی از تألیف آن نمی‌گذرد و بسیاری کتب دیگر در رد این شایعه کافی است. چراکه این کتاب نشان می‌دهد در همان غرب بسیاری از اندیشمندان و متفکران وجود دارند که با اشراف به کلیه سنگ‌اندازی‌ها به دفاع استدلالی و منطقی دقیق از اعتقاد دینی خویش پرداخته و این اشکالات نه تنها آنها را از میدان بدر نکرده است بلکه واجد استدلال‌های دقیق‌تری نموده است. اگر کسی خود در درک و فهم عمیق بعضی دلایل باز مانده باشد دال بر این نیست که دیگر هیچ‌کس دارای درک عمیق نیست!

این کتاب می‌تواند کتابی مبنا در فلسفه دین و کلام جدید بوده و بخوبی

مورد استفاده اندیشمندان در مسائل دینی و دانشجویان فلسفه و الهیات و مخصوصاً طلاب علوم دینی قرار گیرد. و از آنجا که سعی مؤلف در بسط و ساده‌نویسی بوده است برای کلیه دانشجویان علاقمند به مباحث دینی که در سایر رشته‌ها تحصیل می‌کنند نیز قابل استفاده است. چون بخش‌های مختلف کتاب وابستگی زیادی به یکدیگر ندارند لذا آن عزیزانی که بخش اول را کمی سنگین می‌دانند می‌توانند مستقیماً از بخش دوم شروع کرده سپس بخش اول را مطالعه کنند.

تذکر این نکته نیز لازم است که مسائل مطرح شده در این کتاب تماماً برگرفته از نوع تقریب غرب بدان‌هاست. نحوه پاسخگویی و حل و عقد متفکران مسلمان که معمولاً در ذخایر فرهنگی ما ناشناخته مانده است، خود مقوله‌ای جداست که اگر کسانی بتوانند راه‌حل‌های آنها را به پرسش‌های غرب در بیانی روان عرضه دارند، جلوه درخشان فلسفه اسلامی و عمق و دقت و تیزبینی خیره‌آور آن در برابر دیدگان مشتاق تالو خواهد کرد. از خداوند در راه اعلاى کلمه الهی یاری می‌طلبم و از او عاجزانه توفیق این خدمت را خواهانم.

حمیدرضا آیت‌اللهی

تابستان ۱۳۷۴ ه. ش.

بخش نخست

خدا و تجربه